

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

No3
MAXSUS SON

BAKALAVR TALABALARINING MAQOLALARI TO'PLAMI

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

*Elektron nashr.
2026-yil, aprel-may.*

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanov Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

BUXGALTERIYA VA EKOLOGIK HISOBOT (ESG HISOBOTLARI).....	21
Abdulkarimov Qamariddin Isroiljon o'g'li, Abdurashidov Faxriddin Fazliddin o'g'li, Beknazarov Zafarjon Ergachevich	
YASHIL INVESTITSİYALARNI RIVOJLANTIRISH – BARQAROR IQTISODIY O'SISHNING ASOSIY YO'NALISHI	26
Yarboeva Farida Ulug'bek qizi, Yoqubova Zilola To'ra qizi	
RAQAMLI SOLIQ NAZORATINING BUXGALTERIYA TIZIMIGA TA'SIRI	30
Abdulxatov Mirkomil O'rol o'g'li, Rustamov Davron Rustamovich	
ИННОВАЦИОННЫЙ МАРКЕТИНГ КАК ИНСТРУМЕНТ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СУБЪЕКТОВ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА	34
Насиров Дилшод Фархадович, Халманова Шахзода, Кенесбаева Азиза	
O'ZBEKISTON TURIZM TIZIMIDA QO'SHILGAN QIYMAT ZANJIRINI TAKOMILLASHTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI.....	39
Normurodov X.E., Abdurazakova Farangis Dilshod qizi	
СОВРЕМЕННЫЕ ШКОЛЫ НАУКИ УПРАВЛЕНИЯ И ИХ ОСНОВНЫЕ ИДЕИ.....	44
Латипов Ашур Али Рустам ўғли, Джамолова Хилола Исмаиллаевна	
O'ZBEKISTONDA BUXGALTERIYA HISOBINI MOLİYAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARIGA MOSLASHTIRISH MUAMMOLARI VA ISTIQBOLLARI	50
Qosimova Fazilat Sherzod qizi, Shermuxamedov Bexzodjon Usmonovich	
MARKAZIY BANK RAQAMLI VALYUTALARI VA GLOBAL PUL TIZIMINING TRANSFORMATSIYASI.....	57
Jumanova Shaxlo Boxodir qizi, Shovkatov Nodirjon Ne'matjon o'g'li	
RAQOBAT VA MONOPOLIYA SHAROITIDA BOZOR SAMARADORLIGI HAMDA IQTISODIY RIVOJLANISH OMILLARI	62
Yo'ldashaliyev Muxammadaziz Xabibulla o'g'li, Yoqubova Zilola Tura qizi	
ИНВЕСТИЦИИ В ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОЙ ЭКОНОМИКИ	68
Насиров Дилшод Фархадович, Тохинова Азиза Олимжоновна, Исокулова Хуснора алохиддиновна	
FRANCHAYZING FAOLIYATIDA RAQAMLI MARKETING VA BIG DATA TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH MEXANIZMLARI.....	74
Xodjayev Anvar Rasulovich, Nasimov Dilshodbek Hotam o'g'li	
AGROINDUSTRIAL BIOMASSANING IKKILAMCHI UTILIZATSIYASI – YOPIQ SIKL IQTISODIY MODELINING INFRATUZILMAVIY TAYANCHI: IQTISODIY-EKOLOGIK MEZONLAR VA MILLIY AMALIYOT.....	80
Kadirova Maraljon Matyakubovna, Eshbekov Murodjon Uktamovich	
ZAMONAVIY TO'LOV TIZIMLARINING RIVOJLANISHI VA ULARNING MOLİYAVIY XAVFSIZLIKKA TA'SIRI.....	87
Alimov Umid Xamid o'g'li, Rustamov Maqsud Suvonqulovich	
RAQOBATLASHMAGAN BOZOR SHAROITIDA NARX BELGILASH TAMOYILLARI.....	92
G'aniyev Fayzbek Abduxamid o'g'li, Jumanazarov Og'abek Ahmadjon o'g'li, Shukurov Tohirjon Izzatullo o'g'li	
DEVELOPMENT OF LEGAL REGULATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE	104
Akhrorova Munavvar Farkhod kizi, Abdalimov Orzubek Tuychibek o'g'li, Samiyev Damir Ahmad o'g'li, Rakhmonov Umrzoq Otaboy o'g'li	

KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI MOLIVAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHDA BANK KREDITLARINING AHAMIYATI.....	112
Ubaydulloyeva Rayhona Fahriddin qizi, F.U.Umarov	
O'ZBEKISTONDA TURIZM XIZMATLAR SIFATINI OSHIRISHDA RAQAMLI PLATFORMALARDAN FOYDALANISHNING XORIY TAJRIBASINI QO'LLASH IMKONIYATLARI.....	119
Raxmonova Sabina Navro'z qizi, Nazar Nazarov G'ulomovich	
TARMOQ TUZILMASINI SHAKLLANTIRISHDA XIZMATLAR SOHASINING AHAMIYATI	124
Samadova Solik qizi, Normurodov Husan	
TIJORAT BANKLARINING RAQAMLI XIZMATLARIDA SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARINING QO'LLANILISHI VA UNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	130
Tillayev Xurshidjon Sulaymon o'g'li, Karimov Umrbek Javlonbek o'g'li	
ISLOM MOLIVASINI O'ZBEKISTONDA RIVOJLANISHI.....	137
Qobilova Nodira Qayumjon qizi, Normurodov X.E.	
XALQARO VA MILLIY BUXGALTERIYADA NOMODDIY AKTIVLARNI HISOBGA Olish, BAHOLASHNING O'ZIGA XOS JIHATLARI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	141
Axmetova Nasiba Axmetovna, Mavlanov Normo'min Normamatovich	
URBANIZATSIYA SHAROITIDA TRANSPORT MARKETINGINING RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI.....	147
Iskandarov Qudrat Shuxratovich, Ataniyazova Zarina Niyetbay qizi	
IQTISODIY ATAMALARINING O'ZBEK TILIDA SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISHI.....	154
Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna, Salamova Oliya	
O'ZBEKISTONDA YASHIRIN IQTISODIYOTNING HAJMI, OMILLARI VA UNI KAMAYTIRISH YO'LLARI.....	158
Tohirova Gulnoza Zokirovna, Tillayev Xurshidjon Sulaymon o'g'li	
RAQAMLI BANK TIZIMLARI VA MOLIVAVIY TEXNOLOGIYALAR (FINTECH)NING AN'ANAVIY BANKLARGA TA'SIRI.....	164
Shermuxeimedov Bexzodjon Usmonovich, Qosimova Fazilat Sherzod qizi, Abdumalikova Busalima Abduvali qizi	
SUN'IY INTELLEKTNING AXBOROT BOZORIGA TA'SIRI: MAHSULOT VA MEHNAT BOZORIDAGI O'ZGARISHLAR.....	170
Mo'ydinjonova Durdonaxon Ilhomjon qizi, Ismanov Ibrohim Nabiyeovich	
ICHKI AUDIT TIZIMINI RIVOJLANTIRISHDA XALQARO STANDARTLAR VA ILG'OR XORIJIY TAJRIBA.....	175
Axmedov Xasan Ruzibayeovich, Ruzibayeva Karima Shavkat qizi, Abdumalikova Busalima Abduvali qizi	
SARATON KASALLIGIDA PSIXOLOGIK REABILITATSIYA: "5 OLAM" MODELINI KENGAYTIRISH VA AMALIY QO'LLASH	182
Salayeva Laylo Shavkatovna, Toshtemirov Doston Tohirjon o'g'li	
THE CHALLENGES OF MANAGING CROSS-FUNCTIONAL TEAMS IN PHARMACEUTICAL PROJECTS	187
Murodova Feruzakhon Talatovna	
GREEN ECONOMY AND GREEN INVESTMENT: SUSTAINABLE AS A MAIN FACTOR OF ECONOMIC GROWTH.....	194
Tursinov A.J., Jalgasbaeva J.A., Axmetova U.M.	
IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA STRATEGIK MENEJMENTNING AHAMIYATI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	199
Baymuradov Shoxrux Maxmudovich, Dilmurodov Komiljon Ahmad o'g'li	
O'ZBEK TILINING TARIXIY TARAQQIYOT BOSQICHLARI.....	204
Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna, Baxronov Timur Rustamovich	

ZAMONAVIY TASHKIOTLARDI STRATEGIK BOSHQARUV TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	208
Makhmudov Sunnatjon Abdurabbor o'g'li, Ashurova Jasmina Jo'ra qizi	
O'ZBEKISTONDA ATROF-MUHIT IQTISODIYOTI VA BARQAROR RIVOJLANISH MASALALARI	213
Boltayeva Sh.B., Hayitova Charos, Latipova Jasmina	
O'ZBEKISTONDA BARQAROR RIVOJLANISH VA YASHIL IQTISODIYOTNING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI.....	216
Izzatillayeva Munisabonu Ikromjon qizi, Yangiboyev Sirojddin Juramurodivich	
O'ZBEKISTON EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISHDA DIVERSIFIKATSIYANING ROLI: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR	220
Ashurova Nilufar Yuldosh qizi, Xurshidjon Tillayev Sulaymon o'g'li	
O'ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA SANOAT KORXONALARINI INNOVATSION RIVOJLANTIRISH	225
Iskenderov Axmet Maksetbaevich, Irisaliyeva Kamola Otabekovna	
MUQIMIY IJODIDA SAYOHAT MOTIVLARI VA ULARNING ADABIY TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDAGI AHAMIYATI	228
Erkaboyeva Jasmina Safarali qizi, Muxitdinova Muxlisa Sadriddinovna	
HISTORICAL STAGES OF DEVELOPMENT OF THE UZBEK LANGUAGE	233
Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna, Komilov Sarvar Firdavs ugli	
O'ZBEK TILINING RAQAMLI TEKNOLOGIYALAR DAVRIDAGI O'RNI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	237
Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna, Faruxov Shoxrux Tolibovich	
УЧЁТ ТРУДА И ЗАРАБОТНОЙ ПЛАТЫ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРИКЛАДНЫЕ АСПЕКТЫ.....	242
Махмуджанов Мухаммадали Максуджан угли, Абдурашидова Марина Сагатовна	
O'ZBEKISTONNING GLOBAL IQTISODIYOTDAGI ROLI.....	246
Xudonazarov Murod Maxmudjanovich, Ramanberdiyev Umidbek Jamoladdin o'g'li	
МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ТУРИЗМА: АНАЛИТИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ НА ПРИМЕРЕ НИУ ВШЭ	249
Бозорова Фарангиз Шерзод кизи, Мусаев Озоджон	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA MILLIY RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISHNING KONSEPTUAL ASOSLARI	255
Sharipboyev Husanboy Marks o'g'li, Abduraxmonova Aqida Fayzulla qizi	
NAVOIY ERKIN IQTISODIY ZONASINING NAVOIY VILOYATI IQTISODIYOTIDA TUTGAN O'RNI	260
Raxmonov Ilg'or G'aybullayevich, Zuvaydullayeva Shahzoda Sayfiddin qizi	
KORXONALARDA KASSADAGI PUL MABLAG'LARI HISOBINING HOZIRGI HOLATI VA AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	265
Isroilov Zuhridin, Toshimov Azizbek	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA XIZMAT KO'RSATISH SOHASINING TRANSFORMATSIYASI VA UNING IJTIMOY-IQTISODIY SAMARADORLIKKA TA'SIRI.....	269
Karimova Latofat Sadullayevna, Jabborov Abdulla Akbar o'g'li	
O'ZBEKISTON FUQAROLARINING MEHNAT MIGRATSIYASIDA HUQUQIY HIMOYASINI TA'MINLASH	276
Shamsiddinov Yahyobek Anvar o'g'li, Musayev Ozodjon	
IQLIM O'ZGARISHINING IQTISODIYOTGA TA'SIRI: QISHLOQ XO'JALIGI VA SANOATDAGI XAVF VA YO'QOTISHLAR.....	282
Sohibov Azizbek Dilshod o'g'li, Karimova Komila Daniyarovna	

DIGITAL ECONOMY AND INNOVATIVE DEVELOPMENT STRATEGIES	287
Samadqulov Muhammadjon Islom ugli, Ismoilov Sulaymon Ahmadjon ugli	
МЕТОДИКА ПРОВЕДЕНИЯ АУДИТОРСКОГО АНАЛИЗА ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ХОЗЯЙСТВУЮЩИХ СУБЪЕКТОВ ПРЕДОСТАВЛЕНИЯ ИМ АУДИТОРСКОЙ ОЦЕНКИ	290
Мирзаева Сабина Хушнудовна, Хайдарова Дилдора Жахонгир кизи	
O'ZBEKISTONDA INFLYATSIYA JARAYONLARI VA ULARNING AHOLINING REAL DAROMADLARIGA TA'SIRI.....	294
Abdullayeva Zulfiya Izzatovna, Ashurova Jasmina Jo'ra qizi	
TIJORAT BANKLARIDA MOLIVAVIY HISOBOTLAR VA DAVLAT STANDARTLARI ASOSIDA LIKVIDLIK RISKLARINI BOSHQARISH MEXANIZMLARI	298
Quvondiqov Rozimurod, Toshimov Azizbek	
ECONOMIC EFFICIENCY OF FINANCING INFRASTRUCTURE PROJECTS THROUGH PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIPS.....	305
Djurayev Olimjon Narkulovich, Ermuminov Elbek Erkin ugli	
ЭКОНОМИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ ТАБАЧНОЙ ПРОДУКЦИИ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА ГОСУДАРСТВЕННЫЕ ДОХОДЫ.....	312
Акбарова Лайло Упашевна, Атамурастов Атабек Айбекович	
THE ROLE OF THE STATE BUDGET IN FINANCING THE EDUCATION SYSTEM.....	319
Sarsenbaev Bakhitjan Abdulgazievich, Jenisbaeva Khurziya Yerkinbay kizi, Khayirbaeva Balzira Parakhat kizi	
DAVLAT BUDJETI PROGNOZINI SHAKLLANTIRISHDA YASHIL IQTISODIYOT VA GENDER TENGLIGI KO'RSATKICHLARINING AHAMIYATI.....	324
Ismoilova Mohiraxon Iqbol qizi, Sharapova Mashxura Azadovna	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA TOVAR-MODDIY ZAXIRALAR (TMZ) HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	330
Ovlayev Suhrob Temur o'g'li, Botirjonova Bonu Baxtiyor qizi	
KORXONALARDA XALQARO STANDARTLARGA MUVOFIQ KASSADAGI PUL MABLAG'LARI VA PUL EKVIVALENTLARI BUXGALTERIYA HISOBI VA AUDITI.....	336
Toshimov Azizbek, Temirova Rushana	
ОСОБЕННОСТИ УЧЁТА ЭКСПОРТНЫХ ОПЕРАЦИЙ ПРИ РЕАЛИЗАЦИИ ХЛОПКОВОЙ ПРЯЖИ НА УСЛОВИЯХ ОТСРОЧКИ ПЛАТЕЖА.....	340
Туйчиев Шахбозбек Нодирбек угли, Абдурашидова Марина Сагатовна	
TURIZM VA REKREATSIYA UCHUN BIOKLIMATIK SHAROITLARNI BAHOLASH.....	344
Usmanova Zumrad Islamovna, Suvonov Farrux	
ONLAYN BOZORLARDA RAQOBAT STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISH.....	347
Nortojiyeva Sevinch Raximjonovna, Xashimov Abdukomil Risbekovich	
XOMASHYO, MATERIALLAR HISOBI VA AUDITINING MILLIY HAMDA XALQARO JIHATLARI.....	353
Qo'ziyeva Maftuna Otabek qizi, Samandarov Ulug'bek Samandarovich	
"SAM INNOPRODUCT" MAS'ULIYATI CHEKLANGAN JAMIYATINING TASHKILIY-IQTISODIY TAVSIFI	358
G'afforov Shaxzod Uktam o'g'li, Xudaynazarova Dilnoza G'afurovna	
"SAM INNOPRODUCT" MAS'ULIYATI CHEKLANGAN JAMIYATIDA XARAJATLAR HISOBINI YAXSHILASH.....	364
Nazarova Durdona Rahimjonova, Xudaynazarova Dilnoza G'afurovna	
"SAM INNOPRODUCT" MAS'ULIYATI CHEKLANGAN JAMIYATIDA XARAJATLAR AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	369
Obloqulova E'zoza Elyor qizi, Xudaynazarova Dilnoza G'afurovna	

“SAM INNOPRODUCT” MAS’ULIYATI CHEKLANGAN JAMIYATIDA XARAJATLAR AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH YO‘LLARI

Obloqulova E'zoza Elyor qizi

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti,
“Buxgalteriya hisobi va menejment” fakulteti BH-S-521-guruh talabasi
E-mail: obloqulovaezoza@gmail.com

Ilmiy rahbar:

Xudaynazarova Dilnoza G'afurovna

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
“Buxgalteriya hisobi” kafedrası katta o'qituvchisi
ORCID: 0009-0001-1083-2762
E-mail: dilnozaxudaynazarova17@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada “Sam Innoproduct” mas'uliyati cheklangan jamiyatida xarajatlar auditini takomillashtirish yo'llari ilmiy-amaliy jihatdan tadqiq etilgan. Tadqiqot davomida korxonada ichki nazorat tizimini kuchaytirish, xarajatlar monitoringini samarali tashkil etish hamda elektron audit va raqamli texnologiyalarni audit jarayonlariga joriy etish masalalari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: xarajatlar audit, ichki nazorat, elektron audit, raqamli texnologiyalar, xarajatlar monitoringi, boshqaruv hisobi, logistika xarajatlari, moliyaviy nazorat, rentabellik.

Abstract: This scientific article examines the ways of improving cost audit in “Sam Innoproduct” Limited Liability Company from a scientific and practical perspective. During the research, issues related to strengthening the internal control system within the enterprise, effectively organizing cost monitoring, and implementing electronic audit and digital technologies into audit processes were analyzed.

Key words: cost audit, internal control, electronic audit, digital technologies, cost monitoring, management accounting, logistics costs, financial control, profitability.

Аннотация: В данной научной статье с научно-практической точки зрения исследованы пути совершенствования аудита затрат в обществе с ограниченной ответственностью «Sam Innoproduct». В ходе исследования проанализированы вопросы усиления системы внутреннего контроля на предприятии, эффективной организации мониторинга затрат, а также внедрения электронного аудита и цифровых технологий в аудиторские процессы.

Ключевые слова: аудит затрат, внутренний контроль, электронный аудит, цифровые технологии, мониторинг затрат, управленческий учёт, логистические расходы, финансовый контроль, рентабельность.

KIRISH

Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalarning moliyaviy barqarorligini ta'minlashda xarajatlar auditini takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, savdo korxonalarida mahsulot realizatsiyasi hajmining ortishi, logistika xarajatlarning ko'payishi hamda elektron savdo operatsiyalarining kengayishi xarajatlar ustidan samarali nazorat tizimini tashkil etishni talab qiladi. Shu sababli auditorlik tekshiruvlarini zamonaviy yondashuvlar asosida tashkil etish korxona boshqaruvining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Ilmiy adabiyotlarda xarajatlar audit moliyaviy nazoratning asosiy tarkibiy qismlaridan biri sifatida baholanadi. Auditga oid ilmiy manbalarda auditorlik tekshiruvlari korxonada moliyaviy intizomni mustahkamlash, ortiqcha

va asossiz xarajatlarni aniqlash hamda moliyaviy hisobotlarning ishonchligini ta'minlashga xizmat qilishi ta'kidlanadi. Audit darsliklarida xarajatlar ustidan samarali nazorat o'rnatish korxona iqtisodiy samaradorligini oshirishning muhim vositasi ekanligi qayd etilgan.

Karimov A.A., Kurbanbayev J.E. va Jumanazarov S.A. tomonidan yaratilgan ilmiy ishlarda xarajatlar hisobi va auditorlik nazoratining nazariy asoslari yoritilgan. Mualliflarning fikriga ko'ra, xarajatlarni to'g'ri hisobga olish va ularni muntazam auditdan o'tkazish moliyaviy natijalarning haqqoniyligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. B.A. Xasanov va A.A. Xashimov esa boshqaruv hisobi va ichki nazorat tizimining korxona xarajatlarini nazorat qilishdagi o'rnini alohida ta'kidlab, xarajatlarni javobgarlik markazlari bo'yicha nazorat qilish korxona samaradorligini oshirishga xizmat qilishini asoslab berganlar.

Zamonaviy ilmiy yondashuvlarda elektron audit va raqamli texnologiyalar auditorlik faoliyatining muhim tarkibiy qismi sifatida qaraladi. Elektron audit tizimlari katta hajmdagi moliyaviy ma'lumotlarni tezkor tahlil qilish, ma'lumotlar o'rtasidagi tafovutlarni avtomatik aniqlash hamda auditorlik tekshiruvlari samaradorligini oshirish imkonini beradi. Ayniqsa, 1C, Didox, MySoliq va boshqa elektron platformalardan foydalanish auditorlik nazoratini kuchaytirish va moliyaviy ma'lumotlarning ishonchligini ta'minlashda muhim vosita sifatida baholanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot metodologiyasi sifatida iqtisodiy tahlil, qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv, guruhlash, umumlashtirish hamda audit tahlili usullaridan foydalanildi. Korxonadagi xarajatlar tarkibi, ularning dinamikasi va auditorlik nazorati tizimi o'zaro bog'liq holda o'rganildi. Shuningdek, ichki nazorat tizimi, elektron audit texnologiyalari va xarajatlar monitoringining amaliy samaradorligi ilmiy asosda baholandi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Xarajatlar auditini takomillashtirish korxona moliyaviy natijalarining haqqoniyligini ta'minlash va ortiqcha xarajatlarni kamaytirishga xizmat qilishi qayd etiladi. Bu esa auditorlik tekshiruvlarini faqat nazorat vositasi sifatida emas, balki korxona samaradorligini oshiruvchi boshqaruv vositasi sifatida ham ko'rib chiqish zarurligini anglatadi. Ayniqsa, xarajatlar tarkibidagi o'zgarishlarni doimiy tahlil qilib borish korxonada moliyaviy xavflarni kamaytirishga yordam beradi.

Xarajatlar auditida ichki nazorat tizimini kuchaytirish. Korxonada xarajatlar auditining samaradorligi ko'p jihatdan ichki nazorat tizimining qay darajada tashkil etilganligiga bog'liq bo'ladi. Ichki nazorat tizimi korxonada amalga oshirilayotgan xo'jalik operatsiyalarining qonuniyligi, moliyaviy ma'lumotlarning ishonchligi hamda resurslardan oqilona foydalanilishini ta'minlashga xizmat qiladi. Shu sababli xarajatlar auditini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlaridan biri sifatida ichki nazorat tizimini kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Ichki nazorat tizimi moliyaviy xatolar va noqonuniy operatsiyalar xavfini kamaytiruvchi asosiy mexanizm sifatida qaraladi. Bu esa korxonada xarajatlarni tasdiqlash, hujjatlar aylanishi va moliyaviy operatsiyalar ustidan doimiy nazorat o'rnatish zarurligini ko'rsatadi. Ayniqsa, savdo korxonalarida mahsulot harakati va realizatsiya operatsiyalari hajmining yuqoriligi ichki nazorat tizimini yanada kuchli tashkil etishni talab qiladi.

Korxonada ichki nazorat tizimini kuchaytirishning birinchi yo'nalishi hujjatlar aylanishini tartibga solish bilan bog'liq. Amaliyotda ayrim xarajatlar yetarli darajada rasmiylashtirilmaganidan hisobga olinishi yoki hujjatlar o'z vaqtida buxgalteriyaga topshirilmagligi moliyaviy xatolarga sabab bo'ladi. Shu sababli korxonada har bir xarajat turi bo'yicha tasdiqlovchi hujjatlar ro'yxatini aniq belgilash maqsadga muvofiqdir.

Ichki nazorat tizimini kuchaytirishning yana bir muhim yo'nalishi ombor va realizatsiya operatsiyalarini nazorat qilish bilan bog'liqdir. Korxonada mahsulot harakati bilan bog'liq ma'lumotlar 1C dasturi orqali yuritilayotgan bo'lsa-da, auditorlik tahlillari ombor ma'lumotlarini davriy ravishda inventarizatsiya natijalari bilan solishtirib borish zarurligini ko'rsatadi. Chunki mahsulot qoldiqlari va hisob ma'lumotlari o'rtasidagi tafovutlar yashirin yo'qotishlar yoki hisobdagi xatolardan dalolat berishi mumkin.

"Sam Innoproduct" MChJ faoliyatida elektron tizimlardan foydalanilishi ichki nazoratni kuchaytirish imkoniyatini yaratadi. Didox orqali elektron hujjatlar aylanishi, MySoliq orqali realizatsiya va soliq ma'lumotlari, MyMehnat orqali xodimlar bilan bog'liq operatsiyalar nazorat qilinadi. Biroq ushbu tizimlar o'rtasidagi ma'lumotlarni o'zaro integratsiyalash ichki nazorat samaradorligini yanada oshiradi. Ichki nazorat tizimida mas'uliyatni taqsimlash muhim omillardan biri sifatida qaraladi. Chunki bir xodim tomonidan bir nechta moliyaviy operatsiyalarni nazorat qilish suiste'mollik xavfini oshiradi. Shu sababli korxonada xarajatlarni tasdiqlash, to'lovlarni amalga oshirish va buxgalteriya yozuvlarini yuritish vazifalarini alohida xodimlarga taqsimlash maqsadga muvofiqdir.

Elektron audit va raqamli texnologiyalarni keng joriy etish. Hozirgi raqamli iqtisodiyot sharoitida korxonalarda audit jarayonlarini an'anaviy usullar asosida tashkil etish yetarli samara bermay qolmoqda. Ayniqsa, savdo

korxonalarida xo'jalik operatsiyalari sonining ortishi, elektron hisob-kitoblar hajmining ko'payishi va hujjatlar aylanishining murakkablashuvi auditorlik tekshiruvlarida zamonaviy raqamli texnologiyalardan foydalanishni talab qilmoqda. Shu sababli "Sam Innoproduct" MChJda elektron audit tizimini rivojlantirish va raqamli texnologiyalarni keng joriy etish xarajatlar auditini takomillashtirishning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Elektron audit tizimi auditorlik tekshiruvlarini tezkor, aniq va samarali amalga oshirish imkonini beradi. Ayniqsa, katta hajmdagi operatsiyalarni qisqa vaqt ichida tahlil qilishda avtomatlashtirilgan tizimlarning ahamiyati yuqori bo'ladi. Oddiy qo'lda tekshiruv usullarida ayrim xatolar yoki tafovutlar e'tibordan chetda qolishi mumkin bo'lsa, elektron audit tizimlari ma'lumotlarni avtomatik solishtirish imkonini yaratadi.

Korxonada elektron auditni rivojlantirishning birinchi yo'nalishi 1C dasturidan auditorlik tahlilida kengroq foydalanish bilan bog'liqdir. Hozirgi vaqtda dastur asosan buxgalteriya yozuvlarini yuritish uchun ishlatilmoqda. Aslida esa 1C orqali:

- schyotlar dinamikasi;
- xarajatlar o'sish sur'ati;
- realizatsiya hajmi;
- kontragentlar bo'yicha qarzdorlik;
- mahsulot harakati kabi ko'rsatkichlarni avtomatik tahlil qilish mumkin.

Bu auditorlik tekshiruvlari vaqtini sezilarli qisqartiradi.

Korxona ma'lumotlariga ko'ra, 2025-yilda davr xarajatlari 430 562 683,75 so'mga yetgan. Auditorlik amaliyotida bunday katta hajmdagi xarajatlarni qo'lda tahlil qilish ko'p vaqt talab qiladi. Shu sababli 1C dasturida xarajatlar monitoringi bo'yicha avtomatik filtr va tahliliy hisobotlarni joriy etish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

"Sam Innoproduct" MChJda soliq va realizatsiya operatsiyalarini nazorat qilishda MySoliq hamda MySoliq platformalaridan foydalanish auditorlik samaradorligini oshiradi. Auditor ushbu tizimlar orqali realizatsiya tushumlarini bank ma'lumotlari bilan avtomatik solishtirishi mumkin. Natijada yashirilgan tushumlar yoki noto'g'ri aks ettirilgan realizatsiya operatsiyalarini aniqlash imkoniyati kengayadi.

Korxonada elektron auditni rivojlantirishning yana bir muhim yo'nalishi real vaqt rejimida monitoring tizimini joriy qilish bilan bog'liqdir. Hozirgi amaliyotda ayrim xarajatlar faqat oy yoki yil yakunida tahlil qilinmoqda. Bu esa ayrim moliyaviy xatolarni kech aniqlashga sabab bo'ladi. Agar xarajatlar bo'yicha avtomatik monitoring tizimi joriy qilinsa, normadan ortiq xarajatlar yoki shubhali operatsiyalar darhol aniqlanadi. Boshqaruv hisobida avtomatlashtirilgan axborot tizimlari boshqaruv qarorlarini qabul qilish tezligini oshirishi va moliyaviy nazorat samaradorligini kuchaytirishi ta'kidlanadi. Shu nuqtayi nazardan korxonada audit va buxgalteriya tizimlarini o'zaro integratsiyalash muhim hisoblanadi. Masalan, 1C, Didox va bank tizimlari o'zaro bog'lansa, auditorlik tekshiruvlarida ma'lumotlarni qayta qo'lda solishtirish zarurati kamayadi.

"Sam Innoproduct" MChJda elektron auditni takomillashtirish uchun quyidagi amaliy choralarni joriy qilish maqsadga muvofiq:

- 1C dasturida auditorlik tahlili modullarini joriy qilish;
- xarajatlar monitoringini avtomatlashtirish;
- Didox hujjatlarini 1C bilan integratsiyalash;
- soliq va bank ma'lumotlarini avtomatik solishtirish tizimini yaratish;
- auditorlik hisobotlarini elektron shaklda shakllantirish.

Raqamli audit texnologiyalari inson omili bilan bog'liq xatolarni kamaytiradi hamda auditorlik dalillarining ishonchlilikini oshiradi. Ayniqsa, katta hajmdagi savdo operatsiyalariga ega korxonalarda elektron audit tizimlari auditorlik tekshiruvlarining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. "Sam Innoproduct" MChJda elektron audit va raqamli texnologiyalarni keng joriy etish auditorlik tekshiruvlarini tezkor tashkil etish, moliyaviy nazoratni kuchaytirish hamda xarajatlar ustidan samarali monitoring olib borishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Korxonada xarajatlarni kamaytirish va rentabellikni oshirish bo'yicha amaliy takliflar. Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxona faoliyatining barqarorligi ko'p jihatdan xarajatlarni samarali boshqarish va rentabellik darajasini oshirishga bog'liq bo'ladi. Ayniqsa, savdo korxonalarida realizatsiya hajmining ortishi bilan bir qatorda xarajatlar ham ko'payib boradi. Agar xarajatlar ustidan doimiy nazorat olib borilmasa, bu korxona foydasining kamayishiga va moliyaviy barqarorlikning pasayishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli "Sam Innoproduct" MChJda xarajatlarni kamaytirish va rentabellikni oshirish bo'yicha amaliy choralarni ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi.

Korxona ma'lumotlariga ko'ra, 2025-yilda sotilgan mahsulot tannarxi 10 815 913 572,92 so'mni tashkil etgan bo'lsa, davr xarajatlari 430 562 683,75 so'mga yetgan. Ayniqsa, ma'muriy ish haqi, logistika xizmatlari va bank xarajatlari yuqori ulushni egallagan. Shu sababli xarajatlarni optimallashtirish aynan ushbu yo'nalishlardan boshlanishi maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Logistika xarajatlarini optimallashtirish zarur. Korxonada 2025-yilda ekspeditorlik xizmatlari 47 374 309,21 so'mni tashkil etgan. Auditorlik tahlillari shuni ko'rsatadiki, mahsulot yetkazib berish jarayonlarini oldindan rejalashtirish va buyurtmalarni hududlar kesimida birlashtirish transport xarajatlarini sezilarli darajada

kamaytirishi mumkin. Hozirgi amaliyotda ayrim yetkazib berishlar kichik hajmda va takroriy tarzda amalga oshirilmoqda. Bu esa transport xarajatlarining ortishiga sabab bo'lmoqda. Xarajatlarni rejalashtirish tizimi korxona moliyaviy samaradorligini oshirishning muhim vositasi sifatida qaraladi. Shu sababli korxonada har oy uchun xarajatlarni smetasini shakllantirish va amaldagi xarajatlarni reja ko'rsatkichlari bilan solishtirib borish zarur. Bu ortiqcha xarajatlarni o'z vaqtida aniqlash imkonini beradi.

Ma'muriy xarajatlarni ustidan qat'iy limit tizimini joriy qilish tavsiya etiladi. Korxonada 2025-yil davomida ma'muriy ish haqi xarajatlari 187 590 909,08 so'mni tashkil etgan. Ushbu xarajatlarni umumiy davr xarajatlarning asosiy qismini egallaydi. Shu sababli xodimlarning mehnat unumdorligini KPI tizimi asosida baholash va ish haqi fondini realizatsiya hajmi bilan bog'lash maqsadga muvofiqdir. Bu ish haqi xarajatlarning samarasiz o'sishining oldini oladi.

Elektron savdo kanallarini kengaytirish orqali realizatsiya hajmini oshirish zarur. Hozirgi vaqtda korxona Uzun platformasi orqali savdo faoliyatini amalga oshirmoqda. Elektron savdo platformalarida reklama va mijozlar bilan ishlash tizimini rivojlantirish orqali realizatsiya hajmini oshirish mumkin. Natijada doimiy xarajatlarning mahsulot birligiga to'g'ri keladigan ulushi kamayadi va rentabellik darajasi oshadi. Korxonada realizatsiya hajmini oshirish xarajatlarni samaradorligini yaxshilashning asosiy omillaridan biri ekanligi qayd etiladi. Chunki mahsulot aylanmasi ortgan sari doimiy xarajatlarning nisbiy ulushi kamayadi. Shu sababli korxonada sotuv hajmini ko'paytirishga qaratilgan marketing strategiyalarini kuchaytirish muhim hisoblanadi.

Mahsulot tannarxini pasaytirish maqsadida yetkazib beruvchilar bilan uzoq muddatli shartnomalar tuzish tavsiya etiladi. Korxonada mahsulot tannarxi asosiy xarajat elementi hisoblanadi. Yetkazib beruvchilar bilan barqaror hamkorlik narxlarini barqarorlashtirish va chegirmalar olish imkonini beradi. Bu esa sotilgan mahsulot tannarxining o'sish sur'atini pasaytiradi.

Boshqaruv hisobida xarajatlarni doimiy monitoring qilish va tahlil etish rentabellikni oshirishning muhim omili ekanligi ta'kidlanadi.³ Shu sababli korxonada har oy yakunida:

- xarajatlarni dinamikasi;
- foyda marjasi;
- mahsulot rentabelligi;
- davr xarajatlari ulushi bo'yicha ichki tahliliy hisobotlarni shakllantirish maqsadga muvofiqdir.

"Sam Innoproduct" MChJda xarajatlarni kamaytirish va rentabellikni oshirish uchun logistika xarajatlarni optimallashtirish, elektron audit tizimlarini rivojlantirish, ma'muriy xarajatlarni nazorat qilish hamda realizatsiya hajmini oshirish bo'yicha kompleks choralarni amalga oshirish zarur. Ushbu takliflarni amaliyotga joriy etish korxona foydasini oshirish va moliyaviy barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi.

"Sam Innoproduct" mas'uliyati cheklangan jamiyatida xarajatlarni auditini takomillashtirish korxona faoliyatining iqtisodiy samaradorligini oshirishda muhim omillardan biri hisoblanadi. O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatdiki, korxonada mahsulot tannarxi va davr xarajatlari hajmining ortib borishi xarajatlarni ustidan nazoratni kuchaytirish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Shu sababli audit tizimini zamonaviy yondashuvlar asosida tashkil etish korxona moliyaviy natijalarining haqqoniylikni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Xarajatlarni auditini takomillashtirishning iqtisodiy samarasi, avvalo, ortiqcha va asossiz xarajatlarni kamaytirishda namoyon bo'ladi. Auditorlik tekshiruvlarini tizimli tashkil etish orqali mahsulot tannarxi va davr xarajatlari tarkibidagi samarasiz xarajatlarni aniqlash imkoniyati kengayadi. Ayniqsa, logistika xarajatlari, xizmat xarajatlari va ma'muriy xarajatlarni muntazam tahlil qilish korxona foydasining oshishiga xizmat qiladi. Korxonada elektron monitoring va avtomatlashtirilgan nazorat tizimlarini joriy etish xarajatlarni real vaqt rejimida nazorat qilish imkonini beradi.

Ichki nazorat tizimining kuchaytirilishi korxona moliyaviy barqarorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Xarajatlarning hujjatlar bilan to'liq tasdiqlanishi, schyotlarda to'g'ri aks ettirilishi va operatsiyalar ustidan doimiy nazorat olib borilishi moliyaviy xatolar xavfini kamaytiradi. Bu esa korxona moliyaviy hisobotlarining ishonchligini oshirib, tashqi foydalanuvchilar va hamkorlar ishonchini mustahkamlaydi. Ayniqsa, savdo korxonalarida realizatsiya hajmi va mahsulot aylanishining yuqoriligi ichki nazorat tizimini kuchli tashkil etishni talab qiladi.

Korxonada audit sifatini oshirish boshqaruv samaradorligini kuchaytirishda ham muhim o'rin tutadi. Auditorlik tahlillari asosida rahbariyat xarajatlarning qaysi yo'nalishlari samarasiz ekanligini aniqlash imkoniyatiga ega bo'ladi. Natijada xarajatlarni optimallashtirish, resurslardan oqilona foydalanish va foydani oshirish bo'yicha aniq boshqaruv qarorlari qabul qilinadi. Ayniqsa, 1C, Didox, MySoliq kabi elektron tizimlardan audit jarayonida samarali foydalanish boshqaruv uchun tezkor va aniq axborot shakllanishiga xizmat qiladi.

Xarajatlarni auditini takomillashtirish korxonada moliyaviy intizomni mustahkamlash bilan ham ahamiyatlidir. Auditorlik nazoratining kuchayishi noqonuniy yoki asossiz xarajatlarning oldini olish imkonini beradi. Shu bilan birga, xarajatlarni monitoringi tizimini joriy etish kelgusida moliyaviy xavflarni kamaytirishga yordam beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

“Sam Innoproduct” mas’uliyati cheklangan jamiyatida xarajatlar auditini takomillashtirish korxona moliyaviy barqarorligini ta’minlash, xarajatlar ustidan samarali nazorat o’rnatish hamda iqtisodiy samaradorlikni oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. O’tkazilgan tadqiqotlar natijasida korxonada mahsulot tannarxi, logistika xarajatlari, ma’muriy xarajatlar va elektron savdo bilan bog’liq xarajatlarning yildan-yilga ortib borayotgani aniqlandi. Bu esa xarajatlar auditini zamonaviy yondashuvlar asosida tashkil etish zaruratini yanada kuchaytiradi.

Tahlillar shuni ko’rsatdiki, korxonada 1C, Didox, MySoliq va boshqa elektron tizimlardan foydalanilishi auditorlik nazoratini samarali tashkil etish uchun muhim imkoniyat yaratmoqda. Biroq xarajatlar monitoringini doimiy olib borish, ichki nazorat tizimini yanada kuchaytirish hamda elektron audit mexanizmlarini to’liq joriy etish zarurati mavjud. Ayniqsa, logistika xizmatlari, bank operatsiyalari va ma’muriy xarajatlar ustidan nazoratni kuchaytirish korxona foydasini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Korxonada ichki nazorat tizimini takomillashtirish orqali moliyaviy xatolar va asossiz xarajatlarning oldini olish imkoniyati kengayadi. Xarajatlarning hujjatlar asosida to’liq rasmiylashtirilishi, schyotlarda to’g’ri aks ettirilishi va moliyaviy operatsiyalar ustidan muntazam nazorat o’rnatilishi moliyaviy hisobotlarning ishonchligini ta’minlaydi. Shu bilan birga, auditorlik tekshiruvlarida raqamli texnologiyalardan foydalanish katta hajmdagi moliyaviy ma’lumotlarni tezkor tahlil qilish va auditorlik samaradorligini oshirish imkonini beradi.

Tadqiqot asosida quyidagi ilmiy-amaliy takliflarni ilgari surish mumkin:

- korxonada xarajatlar monitoringini avtomatlashtirish va real vaqt rejimida nazorat qilish tizimini joriy etish;
- ichki nazorat tizimini kuchaytirish hamda moliyaviy operatsiyalar bo’yicha mas’uliyatni aniq taqsimlash;
- 1C dasturida auditorlik tahlili modullaridan keng foydalanish;
- Didox, MySoliq va bank tizimlarini o’zaro integratsiyalash orqali elektron audit samaradorligini oshirish;
- auditorlik tekshiruvlarini raqamli texnologiyalar asosida tashkil etish orqali inson omili bilan bog’liq xatolarni kamaytirish.

Yuqorida berilgan takliflarni amaliyotga joriy etish korxonada ortiqcha xarajatlarni kamaytirish, moliyaviy resurslardan samarali foydalanish hamda rentabellik darajasini oshirish imkonini beradi. Shu bilan birga, zamonaviy audit va ichki nazorat tizimlarini rivojlantirish korxona moliyaviy barqarorligini mustahkamlash, boshqaruv qarorlarining aniqligini oshirish hamda korxonaning uzoq muddatli iqtisodiy rivojlanishini ta’minlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. O’zbekiston Respublikasining “Buxgalteriya hisobi to’g’risida”gi Qonuni, O’RQ-404-son, 2016-yil 13-aprel. <https://lex.uz/docs/-2931253>
2. O’zbekiston Respublikasining “Auditorlik faoliyati to’g’risida”gi Qonuni, O’RQ-677-son, 2021-yil 25-fevral. <https://lex.uz/docs/-5307886>
3. O’zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi, 2019-yil 30-dekabr. <https://lex.uz/docs/-4674902>
4. O’zbekiston Respublikasi buxgalteriya hisobining milliy standarti 21-son BHMS “Xo’jalik yurituvchi subyektlarda buxgalteriya hisobining hisobvaraqlar rejasi va uni qo’llash bo’yicha yo’riqnoma”, ro’yxat raqami 3593, 2024-yil 27-dekabr. <https://lex.uz/docs/-7282737>
5. Karimov A.A., Kurbanbayev J.E., Jumanazarov S.A. Buxgalteriya hisobi: darslik. — Toshkent: “Iqtisod-Moliya”, 2019. — 624 b.
6. Xasanov B.A., Xashimov A.A. Boshqaruv hisobi: darslik. — Toshkent: Cho’lpon nomidagi NMIU, 2013. — 312 b.
7. Dusmuratov R.D., Boltayev A.S. Buxgalteriya hisobi nazariyasi: o’quv qo’llanma. — Toshkent: “Iqtisod-Moliya”, 2020. — 260 b.
8. Abdusalomova N.B., Temirov F.T. Moliyaviy hisob: o’quv qo’llanma. — Toshkent: “Iqtisodiyot”, 2021. — 283 b.
9. Vahobov A.V., Ishonqulov N.F., Ibrohimov A.T. Moliyaviy va boshqaruv tahlili. — Toshkent: “Iqtisod-Moliya”, 2013. — 600 b.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

3-Maxsus son. Bakalavr talabalarining maqolalari to'plami

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
